

Advies

De vierde Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO 4)

Brussel, 14 september 2021

De Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij adviseert de beleidsmakers, in hoofdzaak de Vlaamse Regering en het Vlaams Parlement, over landbouw en visserij in de brede zin van het woord. De adviezen, zoals vastgesteld door de belanghebbenden vertegenwoordigd in de adviesraad, passen in een gedragen politieke besluitvorming.

Bron coverafbeelding: Bigstock

Adviesvraag in kader van de vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling

Adviesvrager: Jan Jambon - Minister-president van de Vlaamse Regering en Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management; kopie aan Hilde Crevits - Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale economie en Landbouw; kopie aan Bart Dochy – voorzitter van de Commissie voor Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid van het Vlaams Parlement; kopie aan Patricia De Clercq – secretaris-generaal van het Departement Landbouw en Visserij; kopie aan Joris Relaes – administrateur-generaal van het Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek (ILVO); kopie aan Filip Fontaine – algemeen directeur van het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM)

Ontvangst adviesvraag: 29 juli 2021

Adviestermijn: 30 dagen (uitstel verleend tot 15 september 2021)

Decretale opdracht: SALV-decreet van 6 juli 2007 artikel 4 (SAR-functie)

Goedkeuring raad: 14 september 2021

Adviesnummer: 2021-11

Dossierhouder: Pieter De Graef – pdgraef@serv.be

Contactpersoon: Koen Carels – kcarels@serv.be

Inhoud

Inleiding	4
Krachtlijnen	5
Situering	6
1 VSDO 4, een versnelling naar een meer duurzame economie	6
1.1 Mondiale en Europese beleidscontext van VSDO 4	6
1.2 Beleid rond duurzame ontwikkeling in Vlaanderen.....	9
1.2.1 Inbedding van VSDO 4	9
1.2.2 Inhoudelijke richting en operationalisering VSDO 4	9
1.2.3 Aangepaste aanpak en governance binnen VSDO 4	10
2 Plaats van landbouw en visserij in het beleid rond duurzame ontwikkeling	11
2.1 Mondiaal en Europees	11
2.2 Vlaanderen	12
2.2.1 Pact 2020	12
2.2.2 Visie 2050.....	12
2.2.3 Vizier 2030	14
2.2.4 VSDO 4	16
Advies	17
Bibliografie	23
Lijst met figuren en tabellen	26

Inleiding

Op vrijdag 25 juni 2021 keurde de Vlaamse Regering het ontwerp van vierde Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO 4) principieel goed. Het decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling van 18 juli 2008 bepaalt dat de Vlaamse Regering het ontwerp-VSDO voorlegt aan de strategische adviesraden. Zo ontving de SALV op 29 juni 2021 de adviesvraag van minister-president Jan Jambon. De SALV, net als de andere adviesraden, verkregen een uitstel van de deadline voor advisering tot 15 september 2021.

Een ontwerpadvies werd voorbereid en in schriftelijke procedure binnen een werkcommissie verder voltooid. De SALV bekrachtigde het advies op 14 september 2021. Natuurpunt/Bond Beter Leefmilieu onthouden zich bij dit advies.

Krachtlijnen

De SALV meent dat een robuust Vlaams voedselsysteem een integrale en coherente aanpak vergt binnen VSDO 4. Daartoe vraagt de adviesraad algemeen om:

- landbouw-, visserij- en voedselthema's expliciet in te schrijven binnen alle relevante transitieprioriteiten;
- de doelstellingen voor de lange (cf. Visie 2050) en de afzienbare termijn (cf. Vizier 2030) voor landbouw, visserij en voeding adequaat op elkaar af te stemmen vanuit een integrale benadering;
- voor beleidscoherentie te zorgen tussen de landbouw-, visserij- en voedselthema's van VSDO 4 en andere beleidsdomeinen, waaronder het Vlaamse voedselbeleid;
- het tweejaarlijkse Landbouwrapport (LARA)/Visserijrapport (VIRA) te beschouwen als de monitoring van de landbouw-, visserij- en voedselthema's binnen VSDO 4.

Daarnaast formuleert de SALV nog enkele aanbevelingen die zich toespitsen op de afzienbare termijn (het Vlaamse voedselbeleid vormt een hefboom voor Vizier 2030) en kondigt de adviesraad aan te werken aan een doorkijk naar 2040 voor de Vlaamse land- en tuinbouw.

Situering

1 VSDO 4, een versnelling naar een meer duurzame economie

De COVID-19-pandemie heeft een mondiale crisis teweeggebracht met verstrekkende gevolgen voor de samenleving. De Vlaamse Regering stelt met het voorliggende ontwerp voor de vierde Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO 4) voor om het momentum van de crisis aan te grijpen en tevens de opportuniteiten te zien. Dit door te investeren en onze welvaart veilig te stellen door een versnelling hoger te schakelen naar een meer duurzame economie.¹ De Vlaamse Regering bouwt met de voorgestelde VSDO 4 verder op Visie 2050, dat geldt als het kompas op lange termijn, met als tussenstap de realisatie van de Vizier 2030-doelstellingen, die als 'focus' worden voorgesteld.² *'De boodschap is dat beleidsmakers, maatschappelijke partners, bedrijven en burgers samen de schouders zetten onder deze versnelling en de realisatie van Vizier 2030 in Vlaanderen. Zo kunnen we stappen zetten naar het Vlaanderen dat we wensen in 2050, een duurzaam, innovatief, veerkrachtig en warm Vlaanderen.'*³

1.1 Mondiale en Europese beleidscontext van VSDO 4

Nadat duurzame ontwikkeling voordien eerder beschouwd werd als een afzonderlijk beleid in de marge van het reguliere beleid, nam in september 2015 de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties Agenda 2030 en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (*Sustainable Development Goals* of *SDG's*) formeel aan als wereldwijde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling. Agenda 2030 van de Verenigde Naties vormt met de *SDG's* een holistisch kader dat wereldwijd actief de 5 P's – mensen (*people*), planeet (*planet*), voorspoed (*prosperity*), partnerschappen (*partnerships*) en vrede (*peace*) – promoot. Hierbij ligt de nadruk op het cocreëren van beleid en partnerschappen met alle belanghebbenden (overheden, privésector, kennisinstellingen, burgermaatschappij), op horizontale relaties tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden en op het bestrijden van ongelijkheid.⁴

De zeventien *SDG's* van de Verenigde Naties:

- *SDG 1*: beëindig de armoede overal en in al haar vormen
- *SDG 2*: beëindig honger, bereik voedselzekerheid en betere voeding, en bevorder duurzame landbouw
- *SDG 3*: Zorg voor gezonde levens en bevorder het welzijn voor iedereen op alle leeftijden
- *SDG 4*: zorg voor inclusief en universeel toegankelijk onderwijs van kwaliteit en bevorder kansen tot levenslang leren voor iedereen
- *SDG 5*: bereik gendergelijkheid en emancipeer alle vrouwen en meisjes

¹ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021.

² Ibidem; zie ook Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2021 2506 DOC.0715/1, *ontwerp vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling*, 2021.

³ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 3.

⁴ Meer info, zie: United Nations, *The 17 Goals*, <https://sdgs.un.org/goals>, website geraadpleegd op 20 juli 2021.

- SDG 6: waarborg de beschikbaarheid en het duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen
- SDG 7: maak betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne vormen van energie voor iedereen toegankelijk
- SDG 8: bevorder doorgezette, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen
- SDG 9: bouw veerkrachtige infrastructuur uit, bevorder inclusieve en duurzame industrialisatie en promoot innovatie
- SDG 10: verminder ongelijkheid binnen en tussen landen
- SDG 11: maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam
- SDG 12: zorg voor duurzame consumptie- en productiepatronen
- SDG 13: neem dringende maatregelen om de klimaatverandering en de gevolgen ervan te bestrijden
- SDG 14: behoud en exploiteer op duurzame wijze oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen
- SDG 15: bescherm, herstel en bevorder het duurzaam aanwenden van landgebonden ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop landdegradatie en keer het om en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe
- SDG 16: promoot vreedzame en inclusieve samenlevingen voor duurzame ontwikkeling, voorzie toegang tot rechtspraak en bouw effectieve, controleerbare en inclusieve instellingen op alle niveaus uit
- SDG 17: versterk de uitvoeringsmodaliteiten en revitaliseer het mondiaal partnerschap voor duurzame ontwikkeling.

Een SDG-monitoring volgt de implementatie van de SDG's op (onder meer binnen het Forum op Hoog Politiek Niveau voor Duurzame Ontwikkeling – HLPF). Het HLPF bespreekt jaarlijks de vooruitgang van specifieke thema's en clusters van specifieke SDG's binnen de Sociale en Economische Raad van de VN (ECOSOC). Daarnaast komt de HLPF om de vier jaar bijeen binnen de Algemene Vergadering van de VN (UNGA) om de doelstellingen op mondiaal niveau te evalueren. Een eerste evaluatie in september 2019 stelde een te trage vooruitgang vast voor de meeste doelstellingen. Hieruit volgde een politieke verklaring die stelt dat alle landen een versnelling hoger moeten schakelen 'voor een decennium van actie en prestaties voor duurzame ontwikkeling' ('*Decade of action*'). Een belangrijke ambitie van Agenda 2030 is om hierbij niemand achter te laten ('*leaving no one behind*').⁵

Op internationaal vlak maakt de OESO – Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling – van duurzaamheid een topprioriteit en formuleerde in dat kader een aantal aanbevelingen voor duurzame ontwikkeling en de toepassing ervan op subnationaal niveau. Het stimuleren van beleidscoördinatie van duurzame ontwikkeling in de wettelijke kaders, plannen en acties om de SDG's te implementeren op subnationaal en lokaal niveau vormde één van de aanbevelingen. Vlaanderen nam als pilootregio deel aan het OESO-project '*A territorial approach to the SDG's: a role for cities and regions to leave no-one behind*', dat de implementatie van de SDG's op subnationaal niveau ondersteunde.⁶

⁵ Context geschetst in Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 6.

⁶ OECD, *A territorial approach to the Sustainable Development Goals. Synthesis report*,

Binnen de Europese Unie is beleid rond duurzame ontwikkeling verankerd in het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) en in het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU).⁷ Onder de huidige Commissie zet de Europese Unie in op ‘*mainstreaming*’ van de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen. Zo kreeg iedere eurocommissaris bij zijn/haar aanstelling onder meer volgende opdracht: ‘*Elke commissaris zorgt op zijn eigen beleidsterrein voor de verwezenlijking van de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de Verenigde Naties. Het college als geheel is verantwoordelijk voor de algehele verwezenlijking van de doelstellingen.*’

De Jaarlijkse Strategie voor Duurzame Groei 2020 integreerde de SDG's binnen het Europees Semester⁸. Zo volgde in de landenverslagen 2020 een beoordeling van de vooruitgang van lidstaten in de richting van de SDG's (waaronder ook van België). De landenspecifieke aanbevelingen leggen de link met de COVID-19-pandemie en beklemtonen de nood aan een holistische strategie voor herstel. De drie landenspecifieke aanbevelingen (LSA's) voor België 2020-2021 zijn er op gericht de COVID-19-pandemie aan te pakken, de economie te stimuleren en het herstel te ondersteunen.⁹

- LSA 1 heeft betrekking op het begrotingsbeleid en het versterken van het gezondheidsstelsel,
- LSA 2 op het arbeidsmarktbeleid en de sociale effecten van de COVID-19 crisis,
- LSA 3 op het verbeteren van het ondernemersklimaat, het versterken van de liquiditeit aan kmo's, en het investeringsbeleid, waarbij de investeringen moeten worden toegespitst op de groene en digitale transitie (infrastructuur voor duurzaam vervoer, het schoon en efficiënt opwekken en gebruiken van energie, circulaire economie, digitale infrastructuur, zoals 5G- en Gigabitnetwerken en onderzoek en innovatie).

De Europese Green Deal, de door de Europese Commissie op 11 december 2019 uitgebrachte groeistrategie, wil eveneens expliciet de aansluiting vinden met Agenda 2030 en de SDG's. De Green Deal vormt een roadmap van alle nieuwe (of herziene) initiatieven van de Europese agenda om tegemoet te komen aan de ambitieuze Europese klimaat- en milieudoelstellingen (i.e. klimaatneutraliteit tegen 2050). Hieronder vallen onder meer de EU Biodiversiteitsstrategie 2030, de ‘van boer tot bord’-strategie (*Farm to Fork*), een nieuwe bosstrategie, een voorstel voor een Klimaatwet, en de actieplannen rond circulaire economie en ‘zero pollution’.¹⁰ Duurzaamheid wordt daarenboven ook als voorwaarde opgenomen in het Meerjarig Financieel Kader (MFK) en

⁷ Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0003.02/DOC_1&format=PDF, artikel 3 en 21; Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=it>, artikel 11, 151, 194.

⁸ Het Europees Semester is een cyclus voor de coördinatie van het beleid inzake economie, begroting, werkgelegenheid en sociale zaken in de EU, cf. Europese Raad/Raad van de Europese Unie, *Europees Semester*, website geraadpleegd op 22 juli 2021, <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/european-semester/#:~:text=Het%20Europees%20Semester%20is%20een%20sociale%20zaken%20in%20de%20EU.&text=In%20het%20kader%20van%20dit,op%20EU%20niveau%20zijn%20overeengekomen>.

⁹ Aanbeveling van de Raad van 20 juli 2020 over het nationale hervormingsprogramma 2020 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2020 van België (2020/C 282/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020H0826\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020H0826(01)&from=NL).

¹⁰ Samengevat in Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 8; zie Europese Commissie, COM(2019) 640 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De Europese Green Deal*, Brussel, 2019, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF.

in het Europees herstelplan 'Next Generation EU' om de sociale en economische impact van de COVID-19-crisis te boven te komen.¹¹

1.2 Beleid rond duurzame ontwikkeling in Vlaanderen

1.2.1 Inbedding van VSDO 4

Het decreet Duurzame Ontwikkeling¹² bepaalt het kader voor het gecoördineerd Vlaams beleid rond duurzame ontwikkeling en verzekert de continuïteit ervan. De opmaak van een Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling is één van de bepalingen van dit decreet. Met Visie 2050¹³ als langetermijnkompas en Vizier 2030¹⁴ als focus zet VSDO 4 in op zes transitieprioriteiten, die een duidelijk verband vertonen met het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht'¹⁵. Vlaanderen wil het momentum van de COVID-19-crisis aangrijpen 'om een versnelling hoger te schakelen naar een meer duurzame economie en om te investeren in innovatie, onderwijs en opleiding, in natuur en omgeving'.¹⁶

1.2.2 Inhoudelijke richting en operationalisering VSDO 4

De langetermijnstrategie voor Vlaanderen, Visie 2050, blijft ook binnen VSDO 4 het kompas op de lange termijn, waarmee Vlaanderen streeft 'naar het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier in een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen, waarin iedereen meetelt'.¹⁷ Deze langetermijnstrategie onderschrijft expliciet de SDG's.¹⁸ De vertaling en uitvoering van de SDG's binnen Vlaanderen krijgt vorm via Vizier 2030. Het operationele luik van VSDO 4 wordt ingevuld door:¹⁹

¹¹ Europese Commissie, COM(2020) 575 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, De Europese Raad, de Raad, de Europese Centrale Bank, het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's, en de Europese Investeringsbank, *Jaarlijkse strategie voor duurzame groei voor 2021*, Brussel, 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0575&from=NL>.

¹² Vlaamse overheid, *Decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling*, 11 juli 2008, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg_2.pl?language=nl&nm=2008202892&la=N.

¹³ Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>.

¹⁴ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC.1078/1, *Vervolledigen van Vizier 2030, het 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E8>.

¹⁵ Vlaamse Regering, *Vlaamse Veerkracht*, website geraadpleegd op 22 juli 2021, <https://www.vlaanderen.be/Vlaamse-regering/vlaamse-veerkracht#publicaties>.

¹⁶ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 11.

¹⁷ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2021 2506 DOC.0715/1, *ontwerp vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling*, 2021, p. 3; Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>.

¹⁸ Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>, p. 25.

¹⁹ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 18.

- de opvolging van de 53 doelstellingen uit Vizier 2030 via 111 indicatoren als tussenstap in de realisatie van Visie 2050 en engagement ten aanzien van de SDG's (i.e. Vizier 2030 als focus).
- zes transitieprioriteiten die voortvloeien uit Visie 2050 en VSDO 3: circulaire economie / leven, leren en werken in 2050 / samen leven in 2050 / industrie 4.0 / mobiliteit / energie en klimaat.²⁰
- het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' dat richtinggevend is op korte termijn om te zorgen voor een duurzaam herstel na de coronacrisis.

1.2.3 Aangepaste aanpak en governance binnen VSDO 4

Naar aanleiding van een evaluatie van VSDO 3 worden er een aantal nieuwe accenten gelegd in de governance en aanpak van de transitieprioriteiten. Zo schakelen de transitieprioriteiten een versnelling hoger met een transitie-management-aanpak. Er komt onder andere een versterkte samenwerking tussen de transitieprioriteiten, de beleidsdomeinen en de betrokken ministers waar opportuun. Ook wat de financiering betreft, wordt samenwerking opgeschroefd waar mogelijk en meer ingespeeld op (Europese) financieringsopportuniteiten.²¹

Elke transitieprioriteit heeft zijn trekkende minister(s) die de nodige middelen en menskracht ervoor vrijmaakt. De uitwisseling van ervaringen en de opbouw van kennis (methodieken, communicatie, transitieaanpak) tussen de transitieprioriteiten krijgt vorm binnen het transitieplatform. Het voorzitterscollege van de Vlaamse administratie volgt de voortgang van de transities op en reflecteert over inhoud en de afstemming met het lopende beleid. Het is de minister-president die via zijn diensten de coördinatie verzorgt van het transitieplatform en de coherentie bewaakt met Visie 2050, het systeemdenken, de vijf P's (cf. supra) en de internationale dimensie.²²

Voor iedere transitieprioriteit staat een transitie-manager in voor het beleid op lange termijn met de focus op systeeminnovatie en de vertaling van de langetermijnvisie naar keuzes en (beleids)acties op korte en middellange termijn. Zij vormen tevens de verbindingsfiguur met de zogeheten maatschappelijke vijfhoek die de uitwerking van de transitieprioriteiten vormgeven (nl. kennisinstellingen, de ondernemerswereld, het maatschappelijk middenveld, de overheden en de financiële sector), onder meer via publiek-private partnerschappen. De transitie-managers krijgen hiervoor voortaan een uitdrukkelijk mandaat, zullen onderling meer samenwerken in transitieteams en zullen voldoende ruimte en financiële middelen krijgen die noodzakelijk zijn voor de ondersteunende werking.²³

²⁰ De transitieprioriteit 'slim wonen en leven' wordt stopgezet. Als reden wordt aangehaald dat deze transitie werd opgenomen in lopend beleid, cf. Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2021 2506 DOC.0715/1, *ontwerp vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling*, 2021, p. 3.

²¹ Ibidem, p. 3-4.

²² Ibidem, p. 3-4.

²³ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 20-21.

2 Plaats van landbouw en visserij in het beleid rond duurzame ontwikkeling

2.1 Mondiaal en Europees

Verschillende VN-agentschappen nemen vaak het voortouw als leidende organisatie om één bepaalde SDG te realiseren. Om SDG 2 “beëindig honger, bereik voedselzekerheid en betere voeding, en bevorder duurzame landbouw” en SDG 14 “behoud en exploiteer op duurzame wijze oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen” aan te pakken, is op het mondiale niveau de Food and Agriculture Organization (FAO) in Rome aan zet.²⁴

De Europese Commissie heeft in de voorbereidingsfase voor het toekomstige Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) – namelijk de formele mededeling *De toekomst van voeding en landbouw* – expliciet het Europese landbouwbeleid gekoppeld aan bredere doelstellingenkaders, waar de SDG's deel van uitmaken. Onderstaande figuur maakt duidelijk aan welke doelstellingen het GLB in het bijzonder aan zal bijdragen.²⁵ De SALV en de Mineraad meenden in hun advies dat het positief is dat de SDG's een plaats toebedeeld krijgen in deze mededeling van de Commissie. Ze betreuren echter dat de Commissie de onderlinge samenhang tussen de SDG's niet erkent en niet beschrijft hoe deze samenhang doorweegt op haar beleidsintenties. De samenhangende, integrale en ambitieuze omzetting van de doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling is volgens de adviesraden noodzakelijk om een effectieve uitvoering ervan te garanderen.²⁶

²⁴ FAO, *Sustainable development goals*, website geraadpleegd op 27 juli 2021, <http://www.fao.org/sustainable-development-goals/goals/goal-2/en/>; zie ook: Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 6.

²⁵ Europese Commissie, COM(2017) 713 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2017, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0713&from=EN>, p. 9, 29.

²⁶ SALV en Mineraad, *Gezamenlijk advies. De toekomst van voeding en landbouw (GLB post 2020)*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20180427_GLB_post_2020.pdf, p. 6.

DE BIJDRAGE VAN HET GLB AAN DE DOELSTELLINGEN VOOR DUURZAME ONTWIKKELING

Figuur 1. GLB en SDG's (COM(2017) 713 final).

2.2 Vlaanderen

2.2.1 Pact 2020

Pact 2020 vormde de gezamenlijke langetermijnvisie, -strategie en -acties van de Vlaamse Regering 2009-2014 en de sociale partners. Het bevatte doelstellingen met concrete streefcijfers. De focus lag op het activeren van mensen, het creëren van een betere levenskwaliteit en het verzekeren van een efficiënt en doeltreffend bestuur. Landbouw en visserij kregen beperkte aandacht onder de brede doelstelling 'Een competitieve en duurzame economie'. Zo stelde Pact 2020 een performante landbouw in Vlaanderen voorop, 'die de vergelijking kan doorstaan met de Europese landbouweconomische topregio's.' In verband met één van de voornaamste productiefactoren in de landbouw, namelijk grond, kondigde het pact aan dat 'tegen 2020 [...] in Vlaanderen het landbouwareaal uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen juridisch [zal] verankerd zijn met het oog op rechtszekerheid inzake exploitatie.'²⁷ Echter, de verankering van het landbouwareaal vormde geen kernindicator van Pact 2020.²⁸

2.2.2 Visie 2050

De ambitie binnen Visie 2050 is om een sociaal, open, veerkrachtig en internationaal Vlaanderen te bereiken waarin het creëren van welvaart en welzijn op een slimme, innovatieve en duurzame manier centraal staat. Deze ambitie wil Vlaanderen realiseren door een nieuwe economie, voor een inclusieve samenleving en binnen de ecosysteemgrenzen van onze planeet. Deze algemene

²⁷ Pact 2020: een nieuw toekomstpact voor Vlaanderen. 20 doelstellingen, 19 januari 2009, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/5517>.

²⁸ Vlaamse overheid, Pact 2020. Kernindicatoren. Meting 2016, Brussel, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/20490>.

toekomstvisie wordt verder uitgediept aan de hand van negen thema's, waar 'een duurzame voedselketen' deel van uitmaakt.²⁹ Dat thema haakt in op SDG 2 "Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en betere voeding, en bevorder duurzame landbouw" en op SDG 14 "Behoud en exploiteer op duurzame wijze oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen". Onderstaande tabel vat de ambities, de kansen en de uitdagingen voor een duurzame voedselketen zoals opgenomen in Visie 2050 samen.

Ambitie Duurzame Voedselketen Visie 2050	beschikbaarheid van voldoende, veilige, evenwichtige, gezonde en betaalbare voeding voor iedereen	
	instandhouding van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, land, biodiversiteit	
	optimale inzet en beperkt verbruik van grondstoffen	
	evenwicht tussen voedselproductie/-consumptie en de beperkte milieugebruiksruimte	
	respect voor dierenwelzijn	
	onderscheid door innovatie en hoogwaardige, duurzaam geproduceerde voeding	
	versterking van de regionale economische ontwikkeling, de ruimtelijke kwaliteit, het landschap	
	respectvolle samenwerking tussen ketenschakels met duidelijke relaties	
	het voedselsysteem kan ontwikkelingen en disrupties van binnen en buiten opvangen	
	een voedingsbewuste consument	
	stabiele visvangsten door een duurzaam beheer van de visbestanden	
	Kansen	Vlaanderen heeft een sterke en exportgerichte agro-voedingssector
		gezonde, kwaliteitsvolle, veilige en duurzame voeding
innovatieve technologieën en processen (precisielandbouw, aqua-, hydro-, aerocultuur)		
agro-ecologische, duurzamere productieprocessen		
betere kennis van genetisch materiaal		
efficiëntere benutting van water, nutriënten, bodem en energie		
intelligentere logistieke en distributiesystemen		
cocreatie van kennis door onderzoeksinstituten, actoren in de keten, andere betrokkenen		
grotere transparantie in de keten leidt tot duurzamere waardeverdeling en een beter geïformeerde consument		
voedselverliezen vermijden door verliezen en nevenstromen in kaart te brengen, opportuniteiten te identificeren en innovatieve toepassingen te ontwikkelen		
het contact tussen consument met voedselproductie vernauwen via lokale voedselstrategieën en alternatieve landbouwsystemen		
gedragsverandering bij de consument via objectieve en interactieve informering		

²⁹ Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>, p. 5, 57-59.

Uitdagingen	voeding op maat van individuele behoeften (i.f.v. levensfase en gezondheidstoestand)
	Vlaamse gastronomie en eetcultuur (smaak, vakmanschap, kwaliteit, authenticiteit)
	vanuit een systeembenadering zoeken naar geïntegreerde oplossingen, innovatieve waardeketens en systeeminnovaties
	correcte prijzen voor alle actoren in de voedselketen (producten, waardige arbeidsomstandigheden)
	nood aan een ander consumptiepatroon (focus op de relatie tussen voeding, gezondheid en duurzaamheid)
	voedselzekerheid garanderen en duurzame landbouwsystemen ondersteunen
	afwegingskader ontwikkelen met maatschappelijke keuzes die het voedingssysteem beïnvloeden (ruimtebeheer, (bio)energieproductie, ...)
kleinere ecologische voetafdruk van de voedselproductie (afhankelijkheid van grondstoffen verminderen, productie ontwikkelen van alternatieve vormen van eiwitten, de efficiëntie verhogen in de verschillende ketenschakels, kringlopen sluiten en ruimte multifunctioneel gebruiken)	

Tabel 1. Thema 'een duurzame voedselketen' binnen Visie 2050: ambities, kansen en uitdagingen (Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>, p. 57-59), samenvatting door SALV-secretariaat.

Visie 2050 bakent enkele specifieke transitieprioriteiten af. De Vlaamse Regering wil op deze transitie inzetten om duurzame langetermijnoplossingen en systeeminnovaties te realiseren. Een duurzame voedselketen is als thema binnen Visie 2050 opgenomen, maar vormt geen aparte transitieprioriteit.

2.2.3 Vizier 2030

Vizier 2030 is het 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen. De 53 doelstellingen, samen met de 111 indicatoren, werden door de Vlaamse Regering Bourgeois goedgekeurd op 5 april 2019. Sinds de goedkeuring van Vizier 2030 deden zich een aantal beleidsontwikkelingen voor die tot een vervollediging van Vizier 2030 en de indicatorenset noopten.³⁰

De doelstelling voor landbouw en voeding binnen Vizier 2030 luidt als volgt:³¹

Doelstelling 22: *Tegen 2030 zijn duurzame voedselproductiesystemen gegarandeerd en veerkrachtige landbouwpraktijken geïmplementeerd die de productiviteit en de productie kunnen verhogen en een toereikend inkomen verzekeren.*

³⁰ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC.1078/1, *Vervolledigen van Vizier 2030, het 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E8>: het Woonbeleidsplan, het Vlaams Energie- en Klimaatplan en het Luchtbeleidsplan werden goedgekeurd. Het beleidsplan Ruimte Vlaanderen en de Mobiliteitsvisie 2040 zullen na hun goedkeuring geïntegreerd worden.

³¹ Ibidem.

De toevoeging van het aspect 'toereikendheid van het landbouwinkomen' aan deze doelstelling gebeurde op basis van het advies van de SALV over een eerdere ontwerpversie van Vizier 2030.³²

Naast de doelstellingen, werden er 111 indicatoren aangekondigd. In 2020 werden er 11 'dashboardindicatoren' gemonitord. Vanaf dit jaar zou een volledige monitoring van alle 111 indicatoren moeten volgen. Voor doelstelling 22 gaat het om volgende indicatoren:³³

- Netto toegevoegde waarde van de land- en tuinbouwsector;
- Toereikend arbeidsinkomen landbouw (waarvoor de eigenlijke indicator in ontwikkeling is);
- Quotiënt van de netto toegevoegde waarde van de land- en tuinbouw en de tewerkstelling in de Vlaamse land- en tuinbouw;
- Eco-efficiëntie van de landbouwsector.

Doelstelling 46 heeft betrekking op de visserijsector:³⁴

Doelstelling 46: Tegen 2030 is de visvangst op een doeltreffende manier gereguleerd, en zijn op wetenschap gebaseerde beheerplannen geïmplementeerd om de visvoorraden zo snel mogelijk te herstellen, op zijn minst op niveaus die een maximale duurzame opbrengst kunnen garanderen zoals bepaald door hun biologische kenmerken.

Naar aanleiding van het SALV-advies over het eerste ontwerp van Vizier 2030 werd de eertijds eerder letterlijke overname van de internationale SDG-doelstelling over visserij (i.e. SDG 14) aangepast tot deze versie, aangezien de letterlijke SDG-doelstelling onvoldoende spoot met de huidige context van duurzaamheidsinspanningen en hun resultaten binnen de Vlaamse visserijsector.³⁵

Er is echter (nog) geen indicator voor de visserijdoelstelling bepaald.³⁶

³² SALV, *Advies. Vizier 2030*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_2018-09_Vizier2030_ae_pdg_kc_hvd_DEF.pdf.

³³ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC. 1078/2, *Indicatorenset VIZIER 2030 – Een 2030-doelstellingskader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E9>.

³⁴ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC.1078/1, *Vervolledigen van Vizier 2030, het 2030-doelstellingskader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E8>.

³⁵ SALV, *Advies. Vizier 2030*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_2018-09_Vizier2030_ae_pdg_kc_hvd_DEF.pdf, p. 24.

³⁶ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC. 1078/2, *Indicatorenset VIZIER 2030 – Een 2030-doelstellingskader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E9>.

2.2.4 VSDO 4

VSDO 4 bouwt verder op Visie 2050 als kompas op lange termijn en Vizier 2030 als focus. Hieruit vloeit voort dat landbouw, visserij en voeding niet als een afzonderlijke transitieprioriteit worden benaderd. De 'voedselketen' en de 'bio-economie', als landbouw- en visserijgerelateerde initiatieven, zijn binnen deze strategie opgenomen onder de transitieprioriteit 'Circulaire Economie'.³⁷

Deze transitieprioriteit wil in de komende strategieperiode het partnerschap verbreden en de werking rond enkele thematische werkagenda's verdiepen, waartoe 'voedselketen' en 'bio-economie' behoren. Deze thematische werkagenda's hebben elk zowel publieke als private trekkers. De beoogde opschaling wil men mogelijk maken met zeven hefboomen (beleid, financiering, onderzoek, innovatie en ondernemerschap, jobs en skills, aankopen, communicatie) en met een kerngroep per thematische agenda. Er wordt eveneens gewerkt aan gezamenlijke werkagenda's waaruit een rollend actieprogramma zal ontstaan. De ambities voor de Vlaamse circulaire economie moeten samenkomen in een richtinggevende roadmap. Tegen december 2021/januari 2022 worden een eerste rollend actieprogramma en een roadmap verwacht.³⁸

³⁷ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 22-23.

³⁸ Ibidem.

Advies

Een robuust Vlaams voedselsysteem vergt een integrale en coherente aanpak binnen VSDO 4

[1] Schrijf landbouw-, visserij- en voedselthema's expliciet in binnen alle relevante transitieprioriteiten. Landbouw, visserij en voeding kennen immers sterke raakvlakken met meerdere transitieprioriteiten. Momenteel zit landbouw, visserij en voeding vervat onder de thematische werkagenda's 'circulaire voedselketen' en 'bio-economie' binnen de transitieprioriteit 'Circulaire Economie' (cf. situering 2.2.4). Net zoals de transitieprioriteit 'Samen Leven in 2050' raakvlakken kent met alle andere transitieprioriteiten,³⁹ meent de SALV dat landbouw, visserij en voeding eveneens sterke raakvlakken kennen met andere transitieprioriteiten. Het voedselsysteem behelst immers de primaire sectoren die als economische sector een aantal uitzonderlijke kenmerken hebben qua productieproces en vraag- en aanbodinteracties. Zo hangt het productieproces bij landbouw en visserij naast de productiefactoren kapitaal en arbeid sterk af van de beschikbaarheid en de kwaliteit van landbouwbodems en visgronden en van de externe productiefactor klimaat en weer.⁴⁰ Naast landbouw en visserij hebben de andere schakels van de agrovoedingsketen ook specifieke kenmerken en uitdagingen, zoals – om maar één te noemen – de link tussen voeding en gezondheid. De vermelde kenmerken van de primaire sectoren en de overige ketenschakels brengen zeer breed gaande uitdagingen met zich mee die niet enkel onder de koepel 'circulaire economie' te vatten zijn en die zowel ecologische, sociale als economische dimensies hebben. Ook de evolutie naar een voedselomgeving die de consument stimuleert richting duurzame voedingskeuzes behelst deze verschillende dimensies.

De SALV detecteerde volgende uitdagingen, elk met eigen onderliggende problemen:⁴¹

- 1/ Hoe kunnen we zo veel mogelijk land- en tuinbouwers behouden en laten instappen?
- 2/ Hoe kunnen landbouwbedrijven optimaal functioneren binnen de Vlaamse multifunctionele open ruimte?
- 3/ Hoe kunnen we de milieu-, klimaat- en natuurimpact van de landbouw binnen de milieugebruiksruimte houden?
- 4/ Hoe realiseren we een maatschappelijk gedragen landbouw in Vlaanderen?
- 5/ Hoe omgaan met en klaar zijn voor veranderingen?

³⁹ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 24: "Transitieprioriteit Samen Leven in 2050. Deze transitie heeft raakvlakken met alle andere transitieprioriteiten en kende doorheen de voorbije periode een verbreding van de focus."

⁴⁰ Cf. SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf, p. 10; SALV, *Advies. Prioriteitennota Visserij 2019-2024*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190528_ADV_2019-08_PrioriteitennotaVisserij.pdf, p. 7.

⁴¹ Cf. SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf.

Wanneer we de voedingsketen in zijn geheel beschouwen, sluiten volgende uitdagingen hierop aan:

Hoe kunnen we het hele voedingssysteem verder verduurzamen?

Hoe kan de voedingsketen zich verder ontwikkelen in een verander(en)de omgeving?

Hoe kan het voedingssysteem beter inspelen op de nieuwe noden van de consument en tegelijkertijd een antwoord bieden aan de verschillende uitdagingen?

Hoe creëren we een voedselomgeving die duurzame voeding voor iedereen makkelijk toegankelijk maakt en een eerlijke verloning voor elke ketenschakel garandeert?

Naast de terechte plaats binnen de transitieprioriteit 'Circulaire Economie', ziet de adviesraad daarom voor landbouw, visserij en voeding ook sterke verbanden met de volgende transitieprioriteiten:

- 'Leven, Leren en Werken in 2050': landbouw- en visserijonderwijs in relatie tot de nood aan verjonging in de primaire sector en het probleem om de juiste profielen en talenten aan te trekken in de voedingsindustrie (economische dimensie);⁴²
- 'Samen Leven in 2050': de sociale dimensie en welzijn binnen de primaire sector,⁴³ de voedingsketen beschouwd als één element van welzijn en gezondheid van de consument;
- 'Industrie 4.0': de sterk uitgebouwde voedingsindustrie in Vlaanderen met haar noden en uitdagingen; perspectieven rond "samenwerken in de waardeketens", digitalisering en nieuwe businessmodellen die ook binnen de primaire sector relevant zijn (economische dimensie);⁴⁴

⁴² Cf. SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf; SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf, p. 22-23, 25.

⁴³ ILVO, *Stress en welbevinden bij landbouwers*, website geraadpleegd op 29 juli 2021, <https://ilvo.vlaanderen.be/nl/dossiers/stress-en-welbevinden-bij-landbouwers>; Stichting Innovatie & Arbeid, *Rapport. Werkbaar werk bij zelfstandige ondernemers in de landbouw. Sectorale analyse op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2013-2019*, Brussel, 2020, https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/2020_StIA_RAPPORT_Werkbaar_werk_bij_ZO_in_landbouw.pdf.

⁴⁴ Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021, p. 25-26.

- 'Energie en Klimaat': de uitdagingen op het vlak van klimaat en energie voor de primaire sector en de ruimere voedingsketen zoals die tot uitdrukking komen binnen het Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030 (ecologische dimensie). Naast mitigatie maakt klimaatadaptatie eveneens deel uit van de klimaatuitdagingen voor de primaire sector en de ruimere voedingsketen.⁴⁵

[2] Stem vervolgens de doelstellingen voor de lange (cf. Visie 2050) en de afzienbare termijn (cf. Vizier 2030) voor landbouw, visserij en voeding adequaat op elkaar af vanuit een integrale benadering. Schakel hiervoor de diverse beleidsdomeinen (landbouw, handel, omgeving, het Vlaamse voedselbeleid, ...) in. Het voedselsysteem met de kenmerkende eigenheid van de primaire productie ten aanzien van andere economische sectoren met heel eigen en breed gaande uitdagingen (cf. [1]) noopt tot een integrale aanpak, waarin deze uitdagingen met hun verschillende dimensies in hun samenhang worden benaderd. Dit beklemtoonde de SALV al eerder in zijn recentste adviezen over het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (cf. ecologische, sociale en economische doelstellingen op integrale wijze realiseren)⁴⁶ en over het bannen van oneerlijke handelspraktijken (cf. de inkomensverbetering in de land- en tuinbouw als essentiële component van de integrale verduurzaming van de voedselproductie)⁴⁷, alsook in zijn proactief advies dat hapklare inzichten aanreikte voor het toekomstig Vlaamse voedselbeleid. Dit voedselbeleid moet bouwen aan een robuust voedselsysteem om de voedselzekerheid te waarborgen. Zulk robuust voedselsysteem is rechtvaardig, is open en divers, en ontwikkelt voortdurend naar een hogere graad van integrale duurzaamheid.⁴⁸

⁴⁵ Cf. SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf; SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf, p. 26-28; SALV en Minaraad, *Gezamenlijk advies. De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20180427_GLB_post_2020.pdf, p. 11-13; SERV, Minaraad, SALV, *Advies. Sporen naar een krachtiger klimaat- en energieplan 2030*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SERV_Minaraad_SALV_20181008_VKEP_ADV.pdf; SALV, *Advies. Plantengezondheid in de context van klimaatverandering: naar een best-of-breed strategie*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210705_ADV_Plantengezondheid_Klimaatverandering_wv8def.pdf; SALV, *Advies. Navigeren naar een klimaatbestendige visserijsector*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20191212_VAP_2030_visserij_ADV.pdf.

⁴⁶ SALV en Minaraad, *Gezamenlijk advies. De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20180427_GLB_post_2020.pdf, p. 5, 7, 8; SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf, p. 6, 20-22.

⁴⁷ SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in de land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf, p. 14.

⁴⁸ SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37294>, p. 19-20; voor een meer aanbevelingen over de aandachtspunten bij zulke integrerende benadering inzake het voedselbeleid: p. 23-26.

[3] Zorg voor beleidscoherentie tussen de landbouw-, visserij- en voedselthema's van de vierde Vlaamse Strategie voor Duurzame Ontwikkeling (VSDO 4) en andere beleidsdomeinen, waaronder het Vlaamse voedselbeleid.⁴⁹ Het traject naar de uitwerking van een Vlaamse voedselstrategie (met de eerste concrete stappen naar een Vlaamse Voedseltop)⁵⁰ kan aangegrepen worden om de inhoudelijke koppeling te maken richting de verschillende relevante transitieprioriteiten (i.e. het kompas van Visie 2050 op lange termijn) en de doelstellingen van Vizier 2030 (i.e. de focus op de afzienbare termijn). Vanuit haar ervaring binnen het traject richting de Voedseltop en met de blik gericht op een robuust voedselsysteem is de landbouw- en visserijadministratie het beste geplaatst om de inhoudelijke acties die met landbouw, visserij en voeding te maken hebben tussen de verschillende transitieprioriteiten op elkaar te doen aansluiten.⁵¹ Een adequate, wederzijdse wisselwerking met de beleidsvelden op de raakvlakken van land- en tuinbouwbeleid met omgevings-, ruimtelijk, sociaal, mededingings-, handels- en economisch beleid is hierbij van belang.⁵²

[4] Beschouw het tweejaarlijkse Landbouwrapport (LARA)/Visserijrapport (VIRA) als de monitoring die de voortgang in kaart brengt van de landbouw-, visserij- en voedselthema's binnen VSDO 4. Het LARA/VIRA schenkt hierbij blijvende aandacht aan (de evolutie in) de specifieke bouwstenen voor een duurzaam voedselsysteem (cf. ecologische, sociale en economische dimensies) en de uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen die de adviesraad eerder detecteerde (zie ook [5] en [7]).⁵³

Afzienbare termijn: het Vlaamse voedselbeleid vormt een hefboom voor Vizier 2030

[5] De Vizier 2030-doelstellingen dragen bij aan de integrale verduurzaming van ons voedselsysteem, maar vergen een verdere uitwerking en verfijning binnen de relevante beleidsdomeinen.⁵⁴ Het Vlaamse voedselbeleid kan zich met het oog op de integrale verduurzaming van het voedselsysteem oriënteren op de Vizier 2030-doelstellingen. Deze doelstellingen bevatten volgens de adviesraad (nog) niet alle essentiële bouwstenen van een duurzamer voedselsysteem. De SALV vroeg reeds om een verdere uitwerking en verfijning van Vizier 2030, "*rekening houdend met minstens de volgende relevante bouwstenen die samen*

⁴⁹ Het Vlaamse voedselbeleid omvat onder meer de Vlaamse Eiwitstrategie 2021-2030, het Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025, het charter Lokale Voeding, het traject richting de Vlaamse voedselstrategie, initiatieven zoals het Fit4Food 2030 policy lab.

⁵⁰ Departement Landbouw en Visserij, *Vlaamse kost (voedselstrategie)*, website geraadpleegd op 28 juli 2021, <https://lv.vlaanderen.be/nl/beleid/vlaamse-kost-voedselstrategie>.

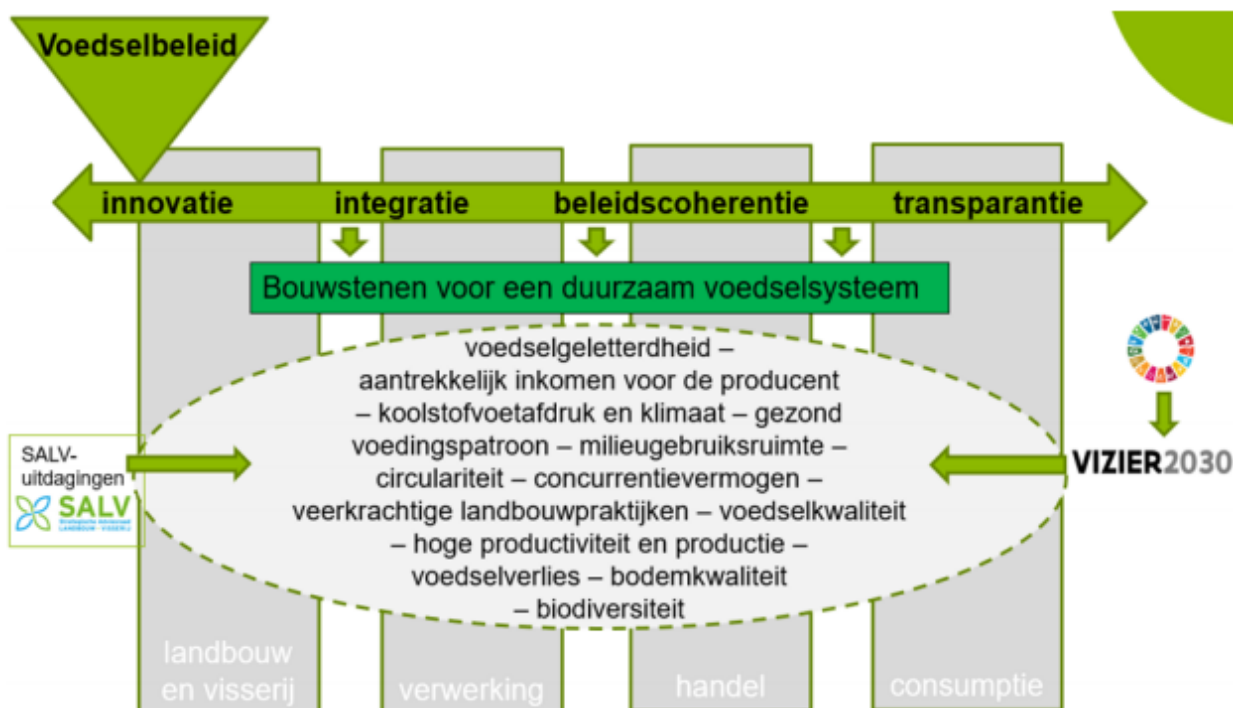
⁵¹ Zoals ook tot uitdrukking komt in Vlaamse Regering, *Beleidsnota 2019-2024, Landbouw en Visserij*, ingediend door viceminister-president Hilde Crevits, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/32237>, p. 7.

⁵² Zoals de adviesraad reeds eerder benadrukte in het kader van de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid: SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf, p. 16-17.

⁵³ SALV, *Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37294>, p. 21-22 en SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf.

⁵⁴ SALV, *Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37294>, p. 21-22.

coherent en simultaan tegemoet komen aan de vijf SALV-uitdagingen voor een duurzame toekomst van de landbouw in Vlaanderen”:⁵⁵

Figuur 2. Bouwstenen voor een duurzaam voedselsysteem als kader voor een transversaal voedselbeleid

[6] Koppel het Maatschappelijk Convenant 2021-2025 ‘Op koers naar duurzaamheid’ aan de visserijdoelstelling van Vizier 2030 en evalueer of de Valduvis-indicatoren in de Vizier 2030-indicatorenset kunnen gebruikt worden. In uitvoering van het rapport ‘Vistraject’ zet het derde Convenant voor Duurzame Visserij in op sociale, economische en ecologische verduurzaming van de visserijsector, voortbouwend op de resultaten uit de voorgaande trajecten.⁵⁶ Een koppeling van dit maatschappelijk convenant aan de visserijdoelstelling van Vizier 2030 zou enerzijds de beleidscoherentie ten goede komen en anderzijds de gedane en geplande duurzaamheidsinspanningen van de visserijsector erkennen als onderdeel in de implementatie van de SDG’s binnen Vlaanderen (zoals gevraagd in een eerder SALV-advies over Vizier 2030).⁵⁷ Het valt de adviesraad bovendien op dat er voor de visserijdoelstelling nog geen indicator is afgebakend binnen de indicatorenset van Vizier 2030.⁵⁸ Er werd reeds in het kader van de erkenning ‘Visserij Verduurzaamt’ een indicatorentool ontwikkeld om de duurzaamheidsinspanningen op ecologisch, sociaal en economisch vlak te meten en dit zowel

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ ILVO, Provincie West-Vlaanderen, Rederscentrale, Natuurpunt, EFMZV, Europese Unie, *Maatschappelijk Convenant 2021-2025. Op koers naar duurzaamheid*, 2021, https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/convenant_duurzame_visserij_2021-2025_0.pdf.

⁵⁷ SALV, *Advies. Vizier 2030*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_2018-09_Vizier2030_ae_pdg_kc_hvd_DEF.pdf, p. 24.

⁵⁸ Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC. 1078/2, *Indicatorenset VIZIER 2030 – Een 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen*, 2020, <https://beslissingenvlaamseregering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E9>.

op het niveau van individuele vaartuigen als op sectorniveau. Deze zogeheten Valduvis-tool⁵⁹ kan de basis vormen als indicator binnen Vizier 2030.

Lange termijn: een SALV-doorkijk naar 2040 in opmaak

[7] De SALV werkt aan een doorkijk naar 2040 voor de Vlaamse land- en tuinbouw.

Binnen Vlaanderen bestaan er geen langetermijnbeleidsplannen voor de primaire sector in tegenstelling tot thema's als energie en klimaat, ruimtelijke ordening, mobiliteit en woonbeleid.⁶⁰ Om de thema's landbouw en voeding binnen de relevante transitieprioriteiten verder uit te werken en om via een gecoördineerde, integrale aanpak toe te werken richting een robuust Vlaams voedselsysteem als overkoepelend doel zoals gevraagd in dit advies (i.e. het kompas van het voedselsysteem op lange termijn) zal de SALV zich engageren om een update te voorzien van de SALV-verkennende nota '*Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*' uit 2017. De adviesraad zal hierbij aandacht besteden aan trends en uitdagingen voor de land- en tuinbouw vandaag en de komende decennia.

⁵⁹ 'Valduvis' staat voor 'Valorisatie van duurzaam gevangen vis' en is een tool door ILVO ontwikkeld om op basis van veertien indicatoren de duurzaamheidsinspanningen op ecologisch, sociaal en economisch vlak binnen de visserij te meten, zie <https://valduvis.be/nl/>.

⁶⁰ Vaststelling in: SALV, *Advies. Vizier 2030*, Brussel, 2018, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_2018-09_Vizier2030_ae_pdg_kc_hvd_DEF.pdf, p. 8; cf. Energie- en Klimaatplan 2021-2030, Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (in opmaak), Mobiliteitsvisie 2040, Luchtbeleidsplan, Woonbeleidsplan.

Bibliografie

Aanbeveling van de Raad van 20 juli 2020 over het nationale hervormingsprogramma 2020 van België en met een advies van de Raad over het stabiliteitsprogramma 2020 van België (2020/C 282/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020H0826\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020H0826(01)&from=NL).

Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, VR 2021 2506 DOC.0715/2, *Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling 4 – Ontwerp/21.06.2021*, 2021.

Departement Landbouw en Visserij, *Vlaamse kost (voedselstrategie)*, website geraadpleegd op 28 juli 2021, <https://lv.vlaanderen.be/nl/beleid/vlaamse-kost-voedselstrategie>.

Europese Commissie, COM(2019) 640 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Europese Raad, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De Europese Green Deal*, Brussel, 2019, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0005.02/DOC_1&format=PDF.

Europese Commissie, COM(2017) 713 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, de Raad, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's, *De toekomst van voeding en landbouw*, Brussel, 2017, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0713&from=EN>.

Europese Commissie, COM(2020) 575 final, Mededeling van de Commissie aan het Europees Parlement, De Europese Raad, de Raad, de Europese Centrale Bank, het Europees Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's, en de Europese Investeringsbank, *Jaarlijkse strategie voor duurzame groei voor 2021*, Brussel, 2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0575&from=NL>.

Europese Raad/Raad van de Europese Unie, *Europees Semester*, website geraadpleegd op 22 juli 2021, <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/european-semester/#:~:text=Het%20Europees%20Semester%20is%20een,sociale%20zaken%20in%20de%20EU.&text=In%20het%20kader%20van%20dit,op%20EU%2Dniveau%20zijn%20overeengekomen>.

ILVO, Provincie West-Vlaanderen, Rederscentrale, Natuurpunt, EFMZV, Europese Unie, *Maatschappelijk Convenant 2021-2025. Op koers naar duurzaamheid*, 2021, https://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/convenant_duurzame_visserij_2021-2025_0.pdf.

ILVO, *Stress en welbevinden bij landbouwers*, website geraadpleegd op 29 juli 2021, <https://ilvo.vlaanderen.be/nl/dossiers/stress-en-welbevinden-bij-landbouwers>.

Mineraad en SALV, *Advies. Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen*, Brussel, 2020, https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/20200930_Actieplan%20biomassa%28rest%29stromen_ADV.pdf.

Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2021 2506 DOC.0715/1, *Ontwerp vierde Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling*, 2021.

Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC.1078/1, *Vervolledigen van Vizier 2030, het 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen*, 2020,

<https://beslissingenvlaamse regering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E8>.

Nota aan de Vlaamse Regering, VR 2020 0210 DOC. 1078/2, *Indicatorenset VIZIER 2030 – Een 2030-doelstellingenkader voor Vlaanderen*, 2020,

<https://beslissingenvlaamse regering.vlaanderen.be/document-view/5F75EC290379AD00080001E9>.

Pact 2020: een nieuw toekomstpact voor Vlaanderen. 20 doelstellingen, 19 januari 2009,

<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/5517>.

SALV, *Advies. Een strategie voor het Vlaams landbouwbeleid 2021-2027. Aanbevelingen bij de ontwerpstrategienota*, Brussel, 2019,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190712_ADV_StrategienotaVlaamsGLB.pdf.

SALV, *Advies. Hapklare inzichten voor een Vlaams voedselbeleid*, Brussel, 2020,

<https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/37294>.

SALV, *Kennisnota. Verdienmodellen in de land- en tuinbouw. Een reflectiekader rond structuren en bedrijfsoriëntaties*, Brussel, 2020,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20200529_WCVDM_KennisnotaVerdienmodellen_def.pdf.

SALV, *Advies. Navigeren naar een klimaatbestendige visserijsector*, Brussel, 2019,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20191212_VAP_2030_visserij_ADV.pdf.

SALV, *Advies. Oneerlijke handelspraktijken aanpakken voor een betere werking van de markten van primaire producenten in de land- en tuinbouw, visserij en aquacultuur*, Brussel, 2021,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210517_ADV_OneerlijkeHandelspraktijken.pdf.

SALV, *Advies. Plantengezondheid in de context van klimaatverandering: naar een best-of-breed strategie*, Brussel, 2021,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20210705_ADV_PlantengezondheidKlimaatverandering_wv8def.pdf.

SALV, *Advies. Prioriteitennota Visserij 2019-2024*, Brussel, 2019,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_20190528_ADV_2019-08_PrioriteitennotaVisserij.pdf.

SALV, *Verkennde nota. Uitdagingen voor een duurzame toekomst voor de landbouw in Vlaanderen*, Brussel, 2017,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20170531_notaduurzametoekomstlandbouw_DEF.pdf.

SALV, *Advies. Vizier 2030*, Brussel, 2018,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_2018-09_Vizier2030_ae_pdg_kc_hvd_DEF.pdf.

SALV en Minaraad, *Gezamenlijk advies. De toekomst van voeding en landbouw (GLB post 2020)*, Brussel, 2018,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SALV_ADV_20180427_GLB_post_2020.pdf.

SERV, Minaraad, SALV, *Advies. Sporen naar een krachtiger klimaat- en energieplan 2030*, Brussel, 2018,

https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/SERV_Minaraad_SALV_20181008_VKEP_ADV.pdf.

Stichting Innovatie & Arbeid, *Rapport. Werkbaar werk bij zelfstandige ondernemers in de landbouw. Sectorale analyse op de Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2013-2019*, Brussel, 2020,

https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/2020_StIA_RAPPORT_Werkbaar_werk_bij_ZO_in_landbouw.pdf.

United Nations, *The 17 Goals*, <https://sdgs.un.org/goals>, website geraadpleegd op 20 juli 2021.

Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU), https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0003.02/DOC_1&format=PDF.

Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=it>.

Vlaamse overheid, *Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025*, 2021, <https://www.ovam.be/sites/default/files/atoms/files/VR%2020210423%20Actieplan%20voedselverlies%20en%20biomassa%202021-2025.pdf>.

Vlaamse overheid, *Decreet ter bevordering van duurzame ontwikkeling*, 11 juli 2008, https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg_2.pl?language=nl&nm=2008202892&la=N.

Vlaamse overheid, *Pact 2020. Kernindicatoren. Meting 2016*, Brussel, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/20490>.

Vlaamse Regering, *Beleidsnota 2019-2024, Landbouw en Visserij*, ingediend door viceminister-president Hilde Crevits, Vlaams minister van Economie, Innovatie, Werk, Sociale Economie en Landbouw, 2019, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/32237>.

Vlaamse Regering, *Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen*, 2016, <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586>.

Vlaamse Regering, *Vlaamse Veerkracht*, website geraadpleegd op 22 juli 2021, <https://www.vlaanderen.be/vlaamse-regering/vlaamse-veerkracht#publicaties>.

Lijst met figuren en tabellen

Figuren

Figuur 1. GLB en SDG's (COM(2017) 713 final).....	12
Figuur 2. Bouwstenen voor een duurzaam voedselsysteem als kader voor een transversaal voedselbeleid	21

Tabellen

Tabel 1. Thema 'een duurzame voedselketen' binnen Visie 2050: ambities, kansen en uitdagingen (Vlaamse Regering, <i>Visie 2050. Een langetermijnstrategie voor Vlaanderen</i> , 2016, https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/19586 , p. 57-59), samenvatting door SALV-secretariaat.	14
--	----